

Rheingold aan de Neva

door Gustaaf Vossenaar

De Russen kunnen terugkijken op een grote en meeslepende geschiedenis waarin de bevolking weinig bespaard is gebleven. In dit grootste land ter wereld neemt de stad Sint-Petersburg een bijzondere plaats in. Pas zo'n driehonderd jaar oud kent de stad aan de rivier de Neva een revolutionaire geschiedenis waarin het drie keer van naam veranderde. De huidige naam voert terug naar de beschermheilige van de stad, de apostel Petrus, en niet, zoals vaak wordt gedacht, naar de stichter Peter de Grote. In cultureel opzicht is de stad veel dank verschuldigd aan tsarina Catherina de Grote die eind 18e eeuw stimuleerde dat er in de theaters, naast toneel en ballet, ook Franse en Italiaanse opera's werden uitgevoerd.

In de tweede helft van de 19e eeuw raakte het werk van Richard Wagner populair in Rusland. Dat ging zelfs zover dat op 10 maart 1863, in aanwezigheid van de componist, de Prelude en Liebestod uit *Tristan und Isolde* in Sint Petersburg in première gingen. De tsaar achtte het uit voorzorg wel verstandig om Wagner in de gaten te laten houden. Immers, men was ook bekend met zijn gedachtegoed en politiek getinte traktaten zoals 'Die Kunst und die Revolution' en de Romanovs wilden graag de rust in het land bewaren. Uiteindelijk bleek het allemaal erg mee te vallen want Wagners interesse was veel meer gericht op het vinden van een mecenas in de Russische monarchie. Had de toen dienstdoende tsaar Alexander II besloten om flink in Richard Wagners verlanglijst te gaan investeren dan had het Festspielhaus nu waarschijnlijk aan de Neva gestaan.

In 1907 vond in Sint Petersburg, in navolging van andere Europese steden, de eerste uitvoering van de *Ring* plaats. Het was een dermate groot succes dat er voorstellingen moesten worden bijgeboekt. Bij de voorstellingen in Moskou moest zelfs de bereden politie er aan te pas komen om de kaartverkoop in goede banen te leiden.

Gelukkig kunnen wij tegenwoordig dankzij het internet op iedere plek in de wereld een kaartje voor een voorstelling in het Mariinsky theater boeken en als je goed oplet (www.mariinsky.ru) heb je voor nog geen € 50 een prachtige plek. Russische staatsburgers betalen nog minder. Daar hebben de revoluties in 1917 wel voor gezorgd ook al is de oorspronkelijke gedachte – de macht bij het volk – nog steeds 'work-in-progress'. Het idee om de afgelopen winter vier dagen naar Sint Petersburg te gaan viel bij mijn echtgenote in goede aarde, mits we dan ook naar een ballet in het Mariinsky zouden gaan. Dat opende direct ter compensatie de mogelijkheid een dag later *Das Rheingold* onder leiding van Valery Gergiev en in de regie van George Tsypin bij te wonen.

Beide voorstellingen vonden plaats in het Mariinsky II, een groot, modern theater dat in 2013 werd geopend en plaats biedt aan 2000 toeschouwers en naast het Mariinsky I is gebouwd. Het interieur wordt gedomineerd door de buitenwand van de zaal die gemaakt is van onyx, een mineraal dat van achter wordt belicht. Het resulteert in een warm gouden gloed die wel toepasselijk is bij een uitvoering van *Das Rheingold*. De zaal zelf bevat veel lichte houtsoorten en er is duidelijk aandacht besteed aan akoestiek en zichtlijnen vanuit de uitstekend zittende stoelen.

Of het nu komt doordat Russen door hun geschiedenis als geen ander weten wat lijden is of doordat wij in West-Europa uitstekende arbeidsvoorwaarden hebben, deze *Ring* wordt in vier opeenvolgende dagen uitgevoerd. Voor zowel orkest als zangers een aanslag op hun fysieke en mentale gesteldheid en daarom worden de solisten niet meer dan twee avonden achter elkaar geprogrammeerd. In *Siegfried* wordt de rol van Wotan gewoon door een ander ingenomen en ook Gergiev laat zich dan vervangen om een dag later bij *Götterdämmerung* weer terug te keren. De duur van de 'Vorabend' was twee uur en veertig minuten, precies de tijd die staat voor de vlucht van Amsterdam naar Sint Petersburg.

Valery Gergiev is een interessante figuur die, als ik zijn doopceel lees, geen seconde stilzit. Vanaf het begin van de jaren '90 zet hij zich in om het repertoire van Wagner weer terug op het programma te krijgen. De laatste promotor aan het begin van de vorige eeuw was Lenin die nota bene had bepaald dat bij zijn begrafenis in 1924 Siegfrieds begrafenis mars ten gehore zou worden gebracht. Maar met de komst van Stalin en de afkondiging van de culturele revolutie was het afgelopen met het ten gehore brengen van buitenlandse opera's. Uitzondering was 1939 toen iemand bedacht dat ter gelegenheid van het niet-aanvalsverdrag tussen Molotov en Ribbentrop, het aardig zou zijn *Die Walküre* uit te voeren onder de regie van Sergei Eisenstein. Dit geschiedde in 1940 in het Bolshoi theater maar

daarna was het weer decennia afgelopen met Wagner in Rusland. Nou ja, er was nog wel een tijd dat *Lohengrin* op het repertoire van het Mariinsky stond maar die werd in het Russisch gezongen. Na het uiteenvallen van de USSR en dankzij de inspanningen van Gergiev ging uiteindelijk in 1997 een in het Duits gezongen *Parsifal* in première en was er in 2003 na bijna honderd jaar weer een *Ring des Nibelungen* in Rusland te horen.

Deze *Rheingold*, in de regie van 2003, was een prachtige uitvoering met een orkest dat duidelijk vurig en gepassioneerd speelde om aan de eisen van de streng ogende Gergiev te voldoen. Voor Russen schijnt het accentloos zingen in het Duits van nature extra moeilijk te zijn maar daar is met de in oktober 2017 overleden Richard Trimborn goed op geoefend. Wotan (Yevgeni Nikitin) zong voortreffelijk ook al had ik de indruk dat hij zijn stembanden met het oog op de uitvoering van de volgende dag niet tot het uiterste oprekte. Loge (Mikhail Vekua), Alberich (Roman Burdenko), Mime (Andrei Popov), Fricka (Anna Kiknadze) zongen naar behoren maar nu ook weer niet exceptioneel. Dat gold ook voor Fasolt en Fafner die ik persoonlijk minder dreigend vond zingen.

Voor de productie van deze *Ring* tekenden zowel Gergiev als Tsypin. In visueel opzicht deed de uitvoering soms denken aan die van Audi en Tsypin uit 1997/1998. Zo droegen de goden fel gekleurde gewaden en bewogen de Nibelungen als kleine gnomen met waterhoofden over het toneel. Deze hoofden kunnen van binnenuit rood worden verlicht wat deed denken aan E.T., een film uit 1982 over een buitenaards wezen. Bij de opening is het decor overheersend blauw waarin een grote donkere groep individuen uitgedost is met lichtgevende blauwe haarstrengen. Zij voeren daarmee een dans uit die samen met de muziek langzaam naar de Rijndochters golft die al die tijd onopgemerkt op een enorme steen blijken te liggen. Op een andere steen zit Alberich toe te kijken. Net als bij de uitvoering in Amsterdam waren de reuzen een soort gekleide Michelin mannetje alleen nu nog volumineuzer. Zo immens dat hun gestalten nu op rijdende plateaus waren geplaatst die door de Nibelungen werden voortgeduwd. Wanneer de reuzen Freia als onderpand meenemen wordt zij als het ware tegen de torenhoge Fafner aangeplakt.

De rol van Freia is niet de grootste in de cast maar de manier waarop de sopraan Oxana Shilova deze vertolkte was indrukwekkend. Een prachtige stem; krachtig en kristalhelder. Een zangeres om in de gaten te houden. Boven de bühne hingen vier enorme objecten die aan sarcofagen deden denken en die tijdens de voorstelling onderling van positie veranderden. Daarmee en met de positie wisseling van andere enorme decorstukken vond ik deze voorstelling absoluut tot de verbeelding spelen. Niet onvermeld mag blijven dat dit mede te danken is aan een fantastisch uitgekiend verlichtingsplan.

Met het slot van *Rheingold* in de oren, waarin het orkest nog eens flink de registers open mag trekken om de goden muzikaal te begeleiden naar hun nieuwe burcht en na een minuten durende staande ovatie, lopen de toeschouwers neuriënd de Russische kou in op zoek naar een plaats waar de wodka goed zal smaken.